

LATVIJAS UNIVERSITĀTE

Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultāte

Pirmā līmeņa profesionālās augstākās izglītības studiju programma "Pirmsskolas skolotājs"

LĪGA ANETE EGLĪTE

**3 - 4 gadus vecu bērnu uzmanības un koncentrēšanās spēju attīstības
noturība rotaļās dabā**

Kvalifikācijas darbs

RĪGA 2022

Anotācija

Kvalifikācijas darba autore, Līga Anete Eglīte, izstrādāja darbu par tematu “3 - 4 gadus vecu bērnu uzmanības un koncentrēšanās spēju attīstības noturība rotaļās dabā”. Pedagogi uzsver, ka mūsdienās bērni nespēj pilnvērtīgi koncentrēties vai pievērst uzmanību mācību procesam. Bieži par iemeslu tiek sauktas tehnoloģijas, jo to piedāvājums ir dažāds, spilgts, kustīgs, kas rada bērniem interesi. Līdz ar to bērni mazāk dodas dabu pētīt, vērot, rotaļāties. Dabā sastopamās pārmaiņas, dzīvnieki, materiāli bērniem patīk, ja viņu uzmanību tiem pievērš. Pētījuma mērķis – noskaidro 3 - 4 gadu vecu bērnu uzmanības un koncentrēšanās spēju attīstības noturību rotaļās dabā.

Kvalifikācijas darbs sastāv no divām daļām – teorētiskās daļas un empīriskā pētījuma. Pirmajā nodaļā, darba autore atspoguļo: 1. pedagogijas un psiholoģijas zinātnieku atziņas par uzmanību; 1.1 uzmanības raksturojums 3 - 4 gadus veciem bērniem; 1.2 uzmanības attīstības iespējas rotaļās dabā. Kopā tika analizēti 33 autoru darbi, piemēram, T. Bjūzens, V. Golubina, A. Ļubļinska, U. Opolcere G. Svence u.c. autori.

Empīriskajā pētījumā, kas izklāstīts kvalifikācijas darba otrajā nodaļā, tiek raksturotas izmantotās pētniecības metodes, raksturota pētāmā grupa, pedagogiskā darbība ar bērniem, kā arī veikta pētījumā iegūto rezultātu analīze. Darba pētnieciskajā daļā tika novēroti 15 Rīgas X pirmsskolas izglītības iestādes 3 – 4 gadus veci izglītojamie, veikta pedagogiskā darbība ar bērniem, aptaujāti pedagogi par šo tematu.

Galvenie secinājumi, kurus autore vēlas izcelt: uzmanības visnozīmīgākais uzdevums ir palīdzēt uztvert jaunu informāciju, to apkopot un saglabāt. Rotaļās dabā attīsta bērnu uzmanību un koncentrēšanās spējas, kā arī piesaista uzmanību tuvākās apkārtnes iepazīšanā.

Atslēgas vārdi: uzmanība, uzmanības attīstība, 3 - 4 gadus vecu bērnu uzmanība, rotaļa, daba.

Annotation

The author of the qualification paper, Līga Anete Eglīte, developed a work on the topic “Sustainability of the development of attention and concentration skills of 3-4 year old children in outdoor play”. Educators say that children today can’t concentrate or pay attention to the learning process. Technologies are often blamed as the reason for this, as they come in many shapes or forms, with bright and fast moving lights that attract the attention of children. As a result, children are not interested to go outside and explore nature. In nature children are interested in the changes of the nature, animals if their attention is paid to them. The aim of the research – is to find out how children of ages from 3 to 4 develop their ability to pay attention and concentrate on things.

Qualification project consists of two parts – theory and empirical research. In the first chapter, the author presents: 1. the findings of pedagogical and psychological scientists on attention; 1.1 description of attention in children aged 3-4 years; 1.2 Opportunities for attention development in outdoor play. A total of 33 authors' works were analyzed, for example, T. Byzens, V. Golubin, A. Lublin, U. Opolcere, G. Svence, and others. authors.

The empirical research presented in the second chapter of the qualification paper describes the research methods used, description of the research group, pedagogical activities with children, as well as analyzes the results obtained in the research. In the research part of the work, 15 3-4 year old students of Riga X pre-school educational institution. Pedagogues were later interviewed about this topic.

The main conclusions that the author wants to highlight: attention's main and most important task is to help understand, register and learn about new things. Outdoor play has shown that it is effective to help increase attention and concentration skills. It also helps children to learn about their closest surroundings.

Keywords: attention, development of attention, attention of 3-4 year old children, play, nature.

Saturs

Saturs	4
Ievads.....	5
1.Pedagoģijas un psiholoģijas zinātnieku atziņas par uzmanību.....	6
1.1. Uzmanības raksturojums 3-4 gadus veciem bērniem	9
1.2. Uzmanības attīstības iespējas rotaļās dabā	12
2. Empīriskais pētījums par 3 - 4 gadus vecu bērnu uzmanības attīstību rotaļās dabā.....	14
2.1. Pētījumā izvēlēto metožu pamatojums	14
2.2. Pētāmās grupas raksturojums.....	15
2.3. Pedagoģiskā darbība ar bērniem	17
2.4. Pētījumā iegūto datu analīze	20
Secinājumi	23
Literatūras un citu avotu saraksts	24

Ievads

Darba autore kvalifikācijas darbu izvēlējas veidot par bērnu uzmanības un koncentrēšanās spēju attīstības noturību rotaļās dabā, jo mūsdienās pieejamas daudz un dažādas tehnoloģijas, kas ir uzmanību piesaistošas, bet bērni izmantojot telefonus, planšetdatorus u.c. bieži vien neievēro apkārt notiekošo.

Darba autore bērniņu pavadīja Dikļos, lauku ciematā netālu no Valmieras, kur ar vecākiem un auklīti lielāko dienas daļu pavadīja brīvā dabā, veicot dažādus darbus - tā veicinot mīlestību pret dabu un dzīvniekiem. Tāpēc darba autore vēlas Rīgā dzīvojošajiem bērniem dot iespēju iemīlēt dabu kā pati bērniņā. Ieinteresējot bērnus doties ārā vērot, vērot kā daba mainās, veicinot koncentrēšanos un attīstīt uzmanību.

Pašlaik Latvijā aktuāls temats kļūst brīvdabas pedagoģija, kur galvenais virziens ir dzīve dabā, mācību process lielāko dienas daļu norisinās ārā – svaigā gaisā. Pedagoģi ar bērniem novērojot, izpētot, praktiski darbojoties apgūst un iepazīst apkārtējo pasauli, dabu un pastarpināti apgūst matemātikas, valodas un citas mācību jomas.

Pētījuma objekts – rotaļas dabā 3 - 4 gadus veciem bērniem.

Pētījuma priekšmets – 3 - 4 gadus vecu bērnu uzmanības un koncentrēšanās spēju attīstības noturība.

Pētījuma mērķis – Noskaidro 3 - 4 gadu vecu bērnu uzmanības un koncentrēšanās spēju attīstības noturību rotaļās dabā.

Pētījuma jautājums – Kā veicināt 3 - 4 gadu vecu bērnu uzmanību un koncentrēšanās spēju noturību rotaļās dabā?

Pētījuma uzdevumi:

1. Veikt bērnu uzmanības raksturojumu;
2. Veikt pedagoģisko darbību ar bērniem;
3. Aptaujāt pedagogus par tematu.

Teorētiskās un empīriskās pētīšanas metodes, kuras izmantotas kvalifikācijas darba sagatavošanai: monogrāfiskā metode, teorētiskās literatūras un avotu analīze, bērnu darbības pedagoģiskā novērošana, iegūto datu apstrāde un analīze, plānošanas metode, grafiskā metode, interneta aptauja.

Pētījuma bāze – Rīga X pirmsskolas izglītības iestādes vienas grupas izglītojamie, vecumā no 3 – 4 gadiem.

1. Pedagoģijas un psiholoģijas zinātnieku atziņas par uzmanību

Jebkura darbību, kuru veic pieaugušais vai bērns nav iedomājama bez uzmanības iesaistes, jo nepieciešams koncentrēt prātu, lai plānotu darbības, sagatavotu nepieciešamos materiālus, instrumentus un veiktu darbības efektīvi nostādītajam mērķim. Darba autore veicot kvalifikācijas darbu iepazīnās ar uzmanības definīcijām Pedagoģijas terminu skaidrojošajā vārdnīcā un Psiholoģijas vārdnīcā, lai spētu izprast uzmanības nepieciešamību.

Pedagoģijas terminu skaidrojošajā vārdnīcā uzmanība tiek definēta kā “apziņa koncentrēšanas un virzīšanas spēja, no kā atkarīga izziņas aktivitāte, operatīva orientēšanās mainīgos apstākļos un nozīmīgu mērķu sasniegšana. Uzmanība sekmē skaidru uztveri” (Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca 2000, 179).

Savukārt psiholoģijas vārdnīcā uzmanība ir skaidrota, kā “psihes (psihiskās aktivitātes, apziņas) izvēlēta virzība un koncentrēšanās attiecīgā laika brīdī uz kādu fizisku, reālu objektu (reālu priekšmetu, notikumu, tā īpašību) vai ideālu objektu (pārdzīvojumu, otrreizēju veidolu, spriedumu u.c). Uzmanība pilda svarīgas cilvēka uzvedības organizācijas un izziņas aktivitātes funkcijas, pateicoties kurām ir iespējama visbūtiskākā informācijas atlase un pārstrāde, operatīva orientēšanās apkārtējās vides pārmaiņās un psihes resursu koncentrācija nozīmīgu mērķu sasniegšanai. Uzmanība psiholoģijā tiek aplūkota kā universāla psihiska parādība un saprasta kā apziņas koncentrēšanās psihiska funkcija” (Psiholoģijas vārdnīca 1999, 145). A.Ļubļinska apgalvo, ka uzmanība nav psihisks process. Autore uzsver, ka uzmanība ir personības psihisks stāvoklis, kas izpaužas spējā koncentrēties uz konkrētu objektu, līdz ar to uzmanības apjomu, pārslēgšanos, koncentrāciju lielā mērā nosaka cilvēka temperamenta iezīmes un virzība. (Ļubļinska 1979).

Abās skaidrojošajās vārdnīcās un A.Ļubļinskas grāmatā, uzmanības definīcijās atslēgas vārdi, kas spilgti izceļas ir koncentrēšanās un virzība. Darba autore secina, ka uzmanība mijiedarbojas ar koncentrēšanās spēju, veicina virzību uz noteikto mērķi. To apstiprina pedagoga V.Zelmaņa skaidrojums, “uzmanība ir nepieciešama katra darba veikšanai. Tā ir cilvēka spēja virzīt savu apziņu uz tām lietām un parādībām, kuras dotajā brīdī liekas visnozīmīgākās” (Zelmenis 1981, 38).

Amerikāņu psihologs R.Šternbergs (Robert Sternberg) un pašmāju psiholoģe S.Liepiņa uzmanību skaidro kā procesu, kas attiecināms gan uz ārējām norisēm – notikumiem vidē, gan uz iekšējo pasauli – sajūtas, atmiņas un domas (Sternberg 2012; Liepiņa 2003).

Savukārt grāmatas “Mācīties - tas ir lieliski!” autore, vācu pedagoģe Urzula Opolcere, kas ir atmiņas pārvaldības un koncentrēšanās eksperte uzmanību definē kā, apziņas pievēršana kādam noteiktam priekšmetam vai parādībai. Viss pārējais ir mazsvarīgs, ievērots tiek nozīmīgākais (Opolcere, 2000).

Starp psihologu un vācu pedagoģes skaidrojumiem, manāma būtiska atšķirība, jo psihologi uzmanības procesā iekļauj gan ārējo, gan iekšējo nozīmīgumu, bet pedagoģe U. Opolcere skaidro, ja tiek pievērsta uzmanība konkrētam objektam, darbībai, tad apkārt notiekošajam netiek pievērsta uzmanība. Darba autore piekrīt vācu pedagoģes skaidrojumam par uzmanību, jo pieredze liecina, ka veicot noteiktu darbību apkārt esošie kairinājumi tiek ignorēti, ja tie netraucē veikt darbību.

Psiholoģe, Džonija E. Džonstone, uzmanību definē kā “mērķtiecīga apziņa komplektā ar gatavību atbildēt”. Cilvēks ikdienā galvenokārt kontrolē, kam pievērst uzmanību, bet par to konkurē vairāki desmiti priekšmeti, notikumi, u.c. Psiholoģe akcentē, lai pilnībā izprastu interesējošo, cilvēkam vienlaikus jākoncentrējas uz vienu informācijas avotu, tādējādi bloķējot pārējos. Izprotot interesējošo, “uzmanība veic trīs funkcijas: palīdz noteikt nesvarīgus kairinātājus un palīdz fokusēties uz svarīgo; otrkārt palīdz izvēlēties piemērotāko reakciju; treškārt izvēlas informāciju, kas iekļūst un paliek mūsu apziņā” (Džonstone 2006, 117).

N. L. Geidžs un D.C. Berliners atdzīst, ka bez uzmanības nav iespējama mācīšanās, akcentējot – uzmanība ir visu zināšanu pamats (Geidžs, Berliners 1999). Klīniskais psihologs E. Vanags uzskata līdzīgi iepriekš minētajiem, to paskaidrojot, ka bez pienācīgas uzmanības nav iespējams domāt un darboties bez kļūdām. Dažādu veidu (vizuāla, audiāla, taktila u. c. maņu) uzmanība ir viens no cilvēka prāta un smadzeņu pamata procesiem, bez kuriem nevar iemācīties jaunu informāciju. “Vizuāla uzmanība cilvēkam nepieciešama, lai liktu kopā burtus, vārdus un saprastu, kas rakstīts tekstā. Bez audiālas uzmanības cilvēks neizšķīrs troksnī viena cilvēka balsi un nesadzirdēs teikto. Bez taktilas uzmanības, piemēram, cilvēks nesataustīs tumsā gaismas slēdzi pie sienas” (Vanags 2019).

D. Dzintere grāmatā “Bērns kā individualitāte pirmsskolas izglītības iestādē” tiek skaidrots, ka uzmanība nodrošina izziņas procesu sekmīgu norisi, mācību procesā bērnu uzmanībai ir īpaši svarīga nozīme. Autore bērnu uzmanību salīdzina ar filtru, caur kuru uztvere pēc izvēles tiek virzīta uz noteiktu informāciju, bet pārējā informācija tiek ignorēta. Izziņas procesus un mācīšanos kopumā ietekmē, ja bērns nespēj ilgstoši koncentrēties kādai darbībai, uzmanība pārāk bieži pārslēdzas no viena informācijas veida uz citu (Dzintere 2002).

Psihologe, G.Svence skaidro, ka uzmanība ir saistīta ar gribas kvalitāti, paškontroles prasmēm un iemaņām socializācijas procesā. Uzmanība saistīta ar uztveres attīstību, bērniem raksturīgi, ka uzmanību pievērš krāsaini, spilgti objekti, iespaidi, kurus pavada emocionāls pārdzīvojums, bet uzmanības piesaiste jeb koncentrēšanās būs tik ilgi, kamēr būs interese. G.Svence grāmatā “Attīstības psiholoģija” apgalvo, ka uzmanība pirmsskolas vecuma bērniem pārsvarā ir netīša, tomēr sāk veidoties pāreja no netīšās uzmanības uz tīšo (Svence 1999; Shaffer, Kipp 2013).

Uzmanību var klasificēt pēc tās rašanās apstākļiem, izšķirot netīšo un tīšo. Netīšajai uzmanībai raksturīgs, ka cilvēks bez iepriekšēja nodoma, bez apzinātas gribas piepūles, it kā pats no sevis pievēršas kairinātājam (Liepiņa 2003; Šteinberga 2006; Kondrova 2010). Visas trīs autore savās grāmatās netīšo uzmanību raksturo līdzīgi, bet katra akcentē kādu faktu.

Kondrova uzsver, ka uzmanību rada divējādi faktori: ārējie jeb objektīvie – priekšmetu un parādību īpašības, kuru dēļ tie izceļas uz apkārtējā fona; iekšējie jeb subjektīvie faktori – paša cilvēka attieksme, interese, vajadzības, vecums, dzimums, profesija (Kondrova 2010).

A.Šteinberga raksta, ka netīšās uzmanības noturīguma ilgums ir apmēram 2 – 3 sekundes, pēc tam uzmanība sāk svārstīties, tas nozīmē, ka netīšā uzmanība ir nenoturīga. Uzmanības pievēršana notiek pateicoties kairinātāja īpašībām. (Šteinberga 2006). Savukārt S.Liepiņa min netīšās uzmanības spēcīgos kairinātājus – spilgta gaisma, spēcīga skaņa vai troksnis, īpatnēja smarža u.tml., tie dominē visiem bērniem agrīnās attīstības posmā. (Liepiņa 2003).

Tīšā uzmanība piemīt tikai cilvēkam, tā saistīta ar personīgām vajadzībām un interesēm. Tā rodas, kad cilvēks izmanto gribas piepūli, lai mērķtiecīgi tiektos uz mērķi (Liepiņa 2003; Šteinberga 2006; Kondrova 2010).

Uzmanība izpaužas kā process, kur cilvēks gan neapzināti, gan apzināti no liela daudzuma priekšmetu, darbību u.c. izvēlas sev visinteresējošāko. Bez uzmanības cilvēks nespēj veikt elementāras darbības, jo darbību veikšanai ir nepieciešama uzmanība, koncentrēšanās, lai darbību spētu virzīt līdz mērķim. Uzmanība ir cieši saistīta ar prasmēm, kuras pirmsskolniekam jāapgūst, lai attīstītos un pilnveidotos. Uzmanību klasificē 2 veidos: tīšā un netīšā, vien no otra atšķiras ar gribas piepūli, kairinātāju īpašībām un noturību. Galvenais uzmanības uzdevums ir palīdzēt uztvert jaunu informāciju, to apkopot un saglabāt.

1.1. Uzmanības raksturojums 3-4 gadus veciem bērniem

Katrs cilvēks piedzimst ar uzmanību, sākotnēji tā izpaužas netīši un noturības ilgums ir neilgs. Netīšu uzmanību pievērš cilvēkam vajadzīgi un interesējoši kairinātāji. Vispilgtākais piemērs ir zīdains, kas sajūt mātes piena smaržu un savu uzmanību pievērš krūtīm, tai pieskaroties ar lūpās, refleksīvi sāk to zīst. Lai bērns apgūtu sev nepieciešamās prasmes ar netīšo uzmanību nepietiek, tāpēc veidojas pāreja uz tīšo uzmanību.

Bērniem vecumā līdz 3 gadiem (ieskaitot) vadošā darbība ir priekšmetu manipulēšana, jo bērns ar priekšmetiem vēlas izziņāt to formu un apkārtējo telpu. Tāpēc bieži šajā vecumā bērns met zemē sev interesējošus objektus, tā iepazīstot apkārtējo vidi un priekšmeta izturību, kā arī vēlas, lai pieaugušais pastāstītu, paskaidrotu par nezināmā priekšmeta pasauli. Līdz ar to bērna un pieauguša kopējās darbības (rotaļas) rezultātā notiek personības mijiedarbība, ka ietekmē bērna personības attīstību. Galvenie šie vecumposma psihes jaunveidojumi ir valoda, uzskatāma priekšmetiskā domāšana, tēlainā atmiņa un tīša uzmanība (Эльконин 2004).

Sasniedzot 3 gadu vecumu, bērns lēnām apgūst spēju pievērst uzmanību neparastiem priekšmetiem, notikumiem un noturēt to. V.Rasmusens norāda, ja notikums, iespaids vai priekšmets bērnu spēj sajūsmināt, ieinteresēt, tas bērnam attīsta spēju apzināti pievērst uzmanību (Rasmuseen 1923).

“Bērna domāšana, runa, emocijas un uzmanība ir cieši saistīta ar to, ko noteiktā momentā redz un jūt – pašreizējās situācijas tiešu uztveri.” Autori min kādu eksperimentu, kur bērnam lūdz uzkāpt uz liela akmens, kas atrodas pļavas vidū. Bērns veiksmīgi atrod akmeni, bet lai uz tā apsēstos nepieciešams pagriezt muguru, to izpildot no redzes loka pazūd akmens, līdz ar to bērnam sagādā grūtības izpildīt uzdevumu. Līdz ar to var secināt, ka šajā vecumā bērns nevar veikt aktivitātes bez tiešas darbības objekta uztveres (Shaffer, Kipp 2013).

Bērns 3 gadu vecumā spēj sekot līdz priekšmetiem, kas kustās dažādos ātrumos. Autori min, ka interesanta nodarbe (kas nedaudz apsteidz bērna attīstību) var saistīt bērna uzmanību samērā ilgi, jo viņam eksistē iekšējā nepieciešamība ar atkārtotām darbībām nostiprināt jaunapgūtās iemaņas (Bolotovskis, Caregorodcevs 2009).

V.Zelmenis apgalvo, ka 3 – 4 gadus veci bērni pārsvarā izmanto netīšo uzmanību un tā izpaužas nejauši, bez iepriekšēja nodoma. Bērna uzmanību piesaista viss nezināmais, neredzētais, nepiedzīvotais, tāpēc viņa interešu loka paplašināšana un padziļināšana netieši sekmē arī uzmanības attīstību (Zelmenis 1981). Šajā vecumā bērns saskaras ar daudz jauniem iespaidiem, tāpēc pedagogam jāizvēlas dažāds, daudzveidīgs mācību process, lai bērni iegūtu jaunu

informāciju un paplašinātu redzes loku, kas palīdzēs turpmākā dzīvē veidot cēloņsakarības un rīcības rezultātu.

Bērns ir pētnieks, kas vēlas uzzināt visu jauno, bet jaunu zināšanu apguvei nepieciešama uzmanība, kas jāspēj koncentrēt uz interesējošo objektu. 3 – 4 gadus vecumā bērni vēl mēģina pielietot gribas spēku, kas ir svarīga uzmanības sastāvdaļa. Tonijs Bjūzens atdzīst, ka šajā vecumā bērnam nav kontrole par savu uzmanību, tā ir ļoti nenoturīga un apkārtējie vai iekšējie kairinātāji var viegli pārtraukt uzmanību (Bjūzen 2008).

Darba autore pedagoģiskajā procesā novērojusi, ka 3 – 4 gadus vecu bērnu uzmanība ir mainīga un nepatstāvīga. Vecāki, vienaudži gan pedagogi ietekmē bērnu emocijas un straujās garastāvokļa maiņas, kā arī dienas rīts, rotaļnodarbības, telpas un apkārtējā lietu vide, kuru iekārto vai organizē pedagogs.

Katra bērns ir atšķirīgs, tā pat arī uzmanības attīstības temps ir individuāls. Tomēr zinātnieki, pētot bērnu uzmanību, min vidējo uzmanības noturības ilgumu (sk.1.tabulu).

1.tabula. Uzmanības noturīgums attiecībā pret bērna vecumu
(darba autora veidot, izmantojot Gajowski 2018)

Bērna gadi	Uzmanības noturības ilgums (min)
2	3 – 10
3	4 – 15
4	5 – 20
5	6 – 25
6	7 – 30
7	8 – 35

Saskaņā ar 1.tabulas attēloto informāciju, kas balstīta uz pētījumiem Fast for word oficiālajā mājas lapā, 3 – 4 gadus vecu bērnu uzmanības noturība mērāma no 4 – 20 minūtēm. Darba autore analizējot teorētisko literatūru pamanīja, ka citos avotos bērnu uzmanības noturības ilgums ir dažāds. Grāmatas “Bērnu psiholoģija” autore uzskata, ka 3 – 4 gadus veci bērni spēj saglabāt stabilu uzmanību 50.3 minūtes (Lubļinska 1979). Psiholoģe G.Svence apgalvo, ka bērns 4 gadu vecumā uzmanību spēj koncentrēt līdz 7 sekundēm (Svence 1999). Dažādie rezultāti pierāda, ka bērni ir dažādi, tas liecina, ka skolotājam organizējot mācību procesu jāņem vērā katra bērna individuālās spējas un intereses, lai nodrošinātu atbilstošu attīstību. V. Golubina uzsver, ka uzmanība attīstās, ja bērns tiek iesaistīts praktiskā darbībā, kur izmanto reālus priekšmetus, kā arī, lai noturētu uzmanību ir nepieciešama spēja koncentrēties (Golubina 2007). Skolotājs, mudinot bērnu veikt jēgpilnas nodarbes, kas saistītas ar bērna interesēm, attīsta

uzmanību, kā arī spēju koncentrēties, jo veic praktiskas darbības, izmantojot reālus priekšmetus, rotaļlietas.

Bērņa psiholoģijas pētniece A.Ļubļinska uzsver, ka 3 gadu vecumā bērna uzmanību piesaista ne tikai nejauši kairinātāji, bet pats bērns sāk aktīvi pievērst uzmanību jauniem, neredzētiem, nepiedzīvotiem objektiem. Šajā vecumā bērnu uzmanība ir ļoti trausla, tāpēc autore skolotājiem iesaka stāstījumu saistīt ar priekšmetu demonstrēšanu, piemēram, rotaļas sižetu saistīt ar reālām rotaļlietām, priekšmetiem. Tomēr autore atdzīst, ka izvēlētajam priekšmetam, rotaļlietai jākustas vai jāpārvietojas, tad 3 gadus veciem bērniem uzmanību vieglāk var piesaistīt. 3 – 4 gadus vecu bērnu uzmanības vispārīgās īpatnības:

- spēja koncentrēties ir vāja, uzmanība īslaicīga, svārstīga, bez iemesla pārslēdzas no viena objektu uz otru;
- uzmanību bērns vēl nespēj valdīt, gribasspēks nav attīstīts, tāpēc nevar pārslēgt pēc savas vēlēšanās. Uzmanību piesaista priekšmetu īpašības vai jaunas lietas;
- šaurš uzmanības apjoms, tāpēc bērns nevar sadalīt uzmanību starp diviem objektiem;
- uzmanību var piesaistīt ar valodu un koncentrēt to uz pasaku klausīšanos, noteikumu ievērošanu;
- aktīva darbība (rotaļa, manipulācija ar priekšmetiem, rotaļlietām) veicina visnoturīgāko uzmanību (Ļubļinska 1979).

Darba autore secina, ka pedagogam jārunā skaidri un īsos teikumos, lai bērns teiktajam pievērstu uzmanību spētu uztvert informāciju. Piedāvājot bērniem jaunas rotaļlietas, priekšmetus izcelt to īpašības, kas uzrunā bērnus. Nepiedāvāt uzreiz dažādas rotaļas, rotaļlietas, jo bērns nespēj izvēlēties, līdz ar to vēlēšies visu un viņa uzmanība pārvietosies no viena priekšmeta uz citu, nepievēršot noturīgu uzmanību.

1.2. Uzmanības attīstības iespējas rotaļās dabā

Rotaļa pavada cilvēku visu dzīvi, ne tikai bērni rotaļājas. Tomēr bērnībā to apgūst un lielāko dienas daļu bērns pavada rotaļājoties. Rotaļa nav tikai laika kavēklis, bet gan jaunu prasmju un zināšanu apgūšana.

Rotaļa ir noteikts darbības veids, kurā bērns apgūst dažādas prasmes, kā arī pedagogs var piesaistīt bērnu uzmanību piedāvājot interesantas, vecumam atbilstošas rotaļas. Vārds “rotaļa” ietver vairākas nozīmes. Rotaļas klasificē 2 daļās: bērnustrukturētas rotaļas, pieaugušo strukturētas rotaļas. Bērnustrukturētā rotaļa - bērns brīvi rotaļājas, īsteno savu iztēli, bet pieaugušo strukturētā rotaļa atšķiras ar to, ka rotaļu piedāvā un iepazīstina ar to pieaugušais, bērnam iespējams nepieciešama pedagoga atbalsts, lai to īstenotu, rotaļā var būt noteikumi, kas jāievēro (Stangaine 2015).

Pedagogam bērniem piedāvājot jaunu rotaļu svarīgi atcerēties, lai tās norise būtu īsi, konkrēti paskaidrota, atbilstu bērna vecumposmam, kā arī bērnu interesēm. Pirmajās reizēs nepieciešams vadīt bērnu darbības, bet pēc tam pedagogs var uzticēt kādam no bērniem vadīt spēli un novērot, kā bērni rotaļājas no malas un iesaistīties tikai nepieciešamības gadījumā.

Bērna ikdienu pavada rotaļa, tā dabīgi iekļaujas, attīstot bērna uzmanību. Rotaļa ir mācību līdzeklis, kur bērns apgūst pašizpaušmes, pašattīstības, pašdarbības forma kā arī netieši apgūst dažādas dzīves gudrības. Autore apgalvo, ka rotaļa piesaista un spēj attīstīt uzmanību, jo koncentrējoties uz darbību, bērns iegūst jaunu pieredzi, ko nav piedzīvojis, kas veicina interesi to apgūt padziļināti (Dzintare 2002).

V.Zelmanis norāda, ka 3 – 4 gadus veciem bērniem dzīve ir rotaļa, kas papildina uztveri, tā nav brīvā laika nodarbe. Rotaļa bērna dzīvē ieņem svarīgu lomu, jo apgūst prasmes, iemaņas un attīsta spējas, kas būs nepieciešamas tālākajā dzīvē. Bērns iepazīst apkārtējo pasauli, atdarinot pieaugušā darbības (Zelmanis 2000).

Līdz ar to pedagogam atrodoties pirmsskolas izglītības iestādē jāpatur prāta, ka bērni atdarina pieaugušo darbības. Ja skolotājs bērniem māca novākt darba galdu, ka pabeidz zīmēt ar krītiņiem, tad arī pieaugušajam jāsakārto savs darba galds, ka pabeidz konkrēto darbību, lai nenonāktu pretrunās. Bērns uztver tieši, vēl nesaprotot, ka ir izņēmumi, kad kādu konkrēto darbību var vai nevar darīt. Tāpēc ar bērniem ir jārunā un jāpaskaidro situācija un rīcība, lēnām bērnu virzot apjēgt cēloņsakarības.

B.Brice atdzīst, ka rotaļa ir labākais veids apgūt jaunas zināšanas, jo tā norit nepiesprietā gaisotnē, brīvi darbojoties. Rotaļas palīdz ne tikai uzmanības attīstīšanai, bet arī pilnveidot prasmi

sadarboties, apgūt toleranci pret citiem, trenē spēju būt līderim un vienlaikus – prasmi pakļauties “Rotaļu rezultāts ir bērna pozitīva attīstības gaita: zinātkāre, patstāvība, radošums, pašinīcība, darbīgums, prasme domāt, izteikties un komunicēt ar rotaļbiedriem un pieaugušajiem” (Brice 2013, 11).

D.Meikšāne norāda, ka bērns nespēs noturēt ilgstoši savu uzmanību, ja piedāvātā nodarbe nebūs bērna interesēs un piespiedu kārtā bērnam tā jāveic. Bērnu uzmanības attīstības veicināšanai pedagogam jāņem vērā bērna zinātkāre, interese, kā arī bērniem patīk darboties ar dabas materiāliem, to pētīt un izmantot (Mikšāne 1998).

Savukārt rokasgrāmatā vecākiem un pedagogiem autore akcentē, ka svarīgi bērniem piedāvāt dažādas tekstūras materiālus un darbības veidus, norādot ar kādiem dabas materiāliem bērniem patīk spēlēties: smiltīm, dubļiem, žagariem, lapām, oļiem, u.c (Einsvorta, Bareta 2007).

Uzmanība nepārprotami ir svarīga, lai apgūtu jaunas zināšanas. Autore apgalvo, ka pavadot laiku dabā, piemēram, runājot pastaigās vai rotaļājoties, palīdz atjaunot bērnu uzmanību, ļaujot viņiem koncentrēties uz veicamo darbību, rotaļu (Kuo 2019).

Laika pavadīšana ārā ir ne tikai patīkama, bet arī nepieciešama. Autore akcentē, bērni, kas spēlējas ārā ir laimīgāki, labāk pievērš uzmanību un mazāk satraucas nekā bērni, kuri vairāk laika pavada telpās. Daba ir laba bērnu prātam, jo mazina stresu un nogurumu. Dabiskā vidē bērns praktizē bez piepūles vērstu uzmanību, ko sauc par maigu valdzinājumu, kas rada baudu, nevis noguruma sajūtu (Cohen 2019).

Pirmsskolas pedagogs N.Ļekrasova atzīst, ka bērnu uzmanību piesaista dabas daudzveidība un norišu mainīgums. Atrodoties dabā bērns kļūst ziņkārīgs, apmierina savu interesi, labprāt rotaļājas ar dabas materiāliem, attīstot savu iztēli. Daba stimulē bērna uzmanību, attīsta sajūtas un uztveri, rosina domāt, fantazēt un ir pozitīvu emociju avots (Ļekrasova 2015).

Darba autore analizējot literatūru par bērnu uzmanības attīstīšanu rotaļās un dabā secina, ka rotaļas dabā attīsta bērnu spēju koncentrēties. Tas paaugstina bērnu uzmanību, kad rotaļas norit dabā, jo interesējošie elementi atrodas tuvākajā apkārtnē, kurus iespējams pētīt, vērot, sataustīt.

2. Empīriskais pētījums par 3 - 4 gadus vecu bērnu uzmanības attīstību rotaļās dabā

Jau izsenis pedagogi pierādījuši, praksē apstiprinājuši, ka bērna uzmanību spēj piesaistīt jauni, nepiedzīvoti notikumi, kurus lieliski spēj nodrošināt rotaļas. Rotaļas ir bērnu ikdienas sastāvdaļa, ar kuru netiešā veidā apgūst jaunas zināšanas. Rotaļas ir daudzveidīgas līdz ar to iespējams organizēt gan iekštelpās, gan dabā, lai veicinātu bērnu uzmanības attīstību. Brīvdabas pedagogijas atbalstītāji akcentē, ka daba spēj attīstīt bērna uzmanību.

2.1. Pētījumā izvēlēto metožu pamatojums

Empīriskais pētījums tika veikts, laika posmā no 2022.gada janvāra līdz maijam, Rīgas X pirmsskolas izglītības iestādē, kur tika aptverti un novēroti 15 bērni (7 meitenes un 8 zēni) vecumā no 3 līdz 4 gadiem. Lai tiktu sasniegts kvalifikācijas darba mērķi – noskaidro 3 - 4 gadu vecu bērnu uzmanības un koncentrēšanās spēju attīstības noturību rotaļās dabā, un spētu atbildētu uz pētījuma jautājumu – kā veicināt 3 - 4 gadu vecu bērnu uzmanību un koncentrēšanās spēju noturību rotaļās dabā?

Darba autore izmantoja sekojošas empīriskās metodes:

- pedagogiskā novērošana – nozarē plaši izmantota, jo bērni tiek novēroti mērķtiecīgi, ilgstoši, patstāvīgi un norit viņu ierastajā vidē (Kristapsone 2008). Metode pielietota, lai noskaidrotu bērnu uzmanības noturību pētījuma sākumā un beigās;
- aptauja – efektīvs veids kā iegūt informāciju par cilvēku uzskatiem, attieksmi pētāmajā tematā, iegūtos datus apkopojot statistiski (Babble 2006). Metode izmantota, lai noskaidrotu pirmsskolas pedagogu viedokli par uzmanības attīstību rotaļās dabā, lai izzinātu un apkopotu datus kvalifikācijas darba empīriskajā pētījumā;
- pedagogiskā darbība – “process, kurā pedagoga vadībā tiek īstenoti pedagoģiskie (mācību un audzināšanas) uzdevumi, veidojot izglītotu, attīstītu izglītojamā personību un liekot pamatus izglītojamā sekmīgai socializācijai un aktīvai darbībai” (Lasmanis 2010, 4). Metode izvēlēta lai varētu pierādīt, ka rotaļas dabā veicina 3 – 4 gadu vecu bērnu uzmanības attīstību;

Sekmīgai pētījuma veikšanai tika izstrādāts pētījuma plāns:

1. Izstrādāt 3 – 4 gadus vecu bērnu raksturojumu, kas apmeklē pirmsskolas izglītības iestādi;
2. Izvirzīt vērtēšanas kritērijus saistībā ar bērnu uzmanības attīstību, veikt bērnu sākotnējo vērtēšanu;
3. Izveidot aptauju pedagogiem un aptaujāt, lai noskaidrotu, to viedokli par pētāmo tēmu;

4. Vadīt pedagoģisko darbību ar izvēlētajiem izglītojamajiem;
5. Veikt atkārtotu vērtēšanu, lai noskaidrotu bērnu uzmanības attīstību;
6. Rezultātu apkopošana, analīze un salīdzināšana.

2.2. Pētāmās grupas raksturojums

Lai sasniegtu pētījuma mērķi, darba autore izvirzīja galveno bērnu atlasē kritēriju – atbilstošs vecums (3 – 4 gadi). Pētījumā iekļauti bērni, kas apmeklē Rīgas X pirmsskolas izglītības iestādes grupu “Kamenītes”, kuru vecums līdz pētījuma norises beigām nepārsniedz 4 gadu vecumu.

Pētījuma sākumā, darba autore, pētāmās grupas raksturojumu veidoja balstoties uz novērojumiem pirmsskolas izglītības iestādes dienas ritā, vērojot bērnus rotaļnodarbībās, brīvā laika rotaļās, pastaigās. Ievērojot datu aizsardzības likumu, bērnu vārdi ir mainīti:

Adriāns, 3 gadi un 6 mēneši – mierīgs, kluss zēns. No rīta ierodoties pirmsskolas izglītības iestādē, bērns līdz brokastīm izvēlas sēdēt pie galda, skolotājs piedāvā kādu nodarbi, piemēram, paskatīties grāmatu par mašīnām, bērns paņem grāmatu, bet neveic nekādas darbības ar to. Rotaļnodarbībās neiesaistās, bieži vēro apkārtni. Izvēlas nesadarboties ar citiem bērniem. Savu uzmanību pievērš mašīnām, spēj ilgstoši spēlēt ar tām.

Agnija, 3 gadi un 2 mēneši – aktīva, zinoša, runātīga meitene, kas brīvajā laikā rotaļājas ar dažādām rotaļlietām, bieži dzied rotaļu laikā. Nesadarbojas ar citiem bērniem. Rotaļnodarbībās iesaistās, ar lielu interesi un prieku veic darbus. Pastaigu laikā mierīga, uzmanīgi vēro un pēta apkārtni, it īpaši apkārtnē sastopamos kaķus.

Andris, 3 gadi un 5 mēneši – nepacietīgs, aktīvs zēns. Rotaļnodarbībās iesaistās, bet bieži viņa uzmanību pārtrauc apkārt esošie puši. Individuālajās nodarbībās uzmanīgi, precīzi veic darbu. Pastaigu laikā nemierīgs, nespēj koncentrēties vēlas visur būt pirmais, nejauki izturas pret citiem bērniem, lai sasniegtu vēlamo.

Artjoms, 3 gadi un 4 mēneši – aktīvs, nenopietns zēns. Rotaļnodarbībās nelabprāt veic darbības, kur jākoncentrējas un mierīgi jāveic darbs. Pastaigās vēlas uzzināt ko jaunu, tāpēc bieži aizklīst no grupas. Aktīvi iesaistās kustību rotaļās, uzmanību novērš sporta inventārs, kas tiek izmantots, jo vēlas veikt sev izvēlētas darbības ar tiem.

Danils, 3 gadi un 6 mēneši – kluss, neaktīvs zēns. Rotaļnodarbībās atkārtoti citu bērnu darbības. Nepievērš uzmanību sev, bieži rotaļājas viens pats. Ārpus telpām zēns uzmanīgi vēro pedagogu, cenšas turēties pēc iespējas tuvāk. Nepievērš uzmanību, kad skolotājs sauc viņa vārdu.

Emīlija, 3 gadi un 5 mēneši – gudra, dzīvespriecīga meitene. Labprāt apmeklē pirmsskolas izglītības iestādi. Brīvā laika rotaļās cenšas iesaistīt citas meitenes spēlējoties “frizētavā”. Rotaļnodarbībās iesaistās, vienmēr pauž savu viedokli, domas par tematu. Veicot darbus koncentrējas un radoši izpaužas, apkārt esošie kairinātāji (citu bērnu nesaskaņas, smiešanās, rotaļas) neietekmē viņas uzmanību.

Ērika, 3 gadi un 5 mēneši – skaļa, bet zinoša meitene. Rotaļnodarbībās labprāt iesaistās, veic darbus uzmanīgi, precīzi, ja viņas uzmanību neietekmē apkārt esošie bērni, ātri pārslēdzas uz citu darbību, ja tā notiek. Pastaigās uzmanīgi vēro apkārt esošos augus, pavasarī bieži plūc ziedus un dāvina pedagogam vai vakarā vecākiem.

Jegors, 3 gadi un 4 mēneši – kluss, smaidīgs zēns. Rotaļnodarbībās izvēlās vērot, uzreiz neiesaistās. Bieži zēna uzmanību piesaista viņa ķermenis, pieskaras, pēta spogulī. Iesaistās rotaļās ar citiem bērniem, ja viņu uzaicina, iesaista vienaudži.

Kārlis, 3 gadi un 7 mēneši – kluss, nopietns zēns. No rīta gan rotaļnodarbībās bērns labprāt izvēlās gulšņāt uz paklāja. Nespēj pievērst uzmanību aktivitātēm, kuras veic visa grupa kopā, piemēram, rīta aplī. Individuālām nodarbībām pievērs uzmanību, darbojas aktīvi, ja pedagogs atgādina par darbu.

Kerija, 3 gadi un 2 mēneši – smaidīga, apņēmīga meitene. Grupā augumā mazākā, bet tas nav šķērslis aktīvi iesaistīties nodarbēs. Uzmanību pievērs citu bērnu darbību atkārtošanai, bieži vienaudži iesaista savās rotaļās, jo labprāt spēlējas kopā ar citiem, ievēro rotaļas “noteikumus”. Rotaļnodarbībās uzmanību pievērs pedagoga stāstījuma, to atkārtojot skaļi.

Natālija, 3 gadi un 3 mēneši – aktīva, runātīga meitene, kas pastāv par savu viedokli. Bieži iesaistās konfliktos ar citiem bērniem. Rotaļnodarbībās iesaistās, bet uzmanību vairāk piesaista citu bērnu darbības, kas nekoncentrējas darbam, tāpēc cenšas pievērs citu bērnu uzmanību nodarbei, līdz ar to pati palaiž garām skolotāja teikto.

Patriks, 3 gadi un 7 mēneši – kluss zēns. Individuālajās nodarbībās uzmanību pievērs darbam, precīzi veic uzdevumu. Bieži raud, ja nesaņem vēlamo uzmanību no pieaugušā. Nepatīk sadarboties ar citiem bērniem, izvēlas rotaļāties viens, nepievēršot uzmanību citu bērnu darbībām, kas norit turpat blakus. Grupas telpā seko pedagogam, vēlas atrasties pēc iespējas tuvāk, priecājas, smaida, ja pedagogs pievērs uzmanību tikai viņam, labprāt turas pie pedagoga rokas.

Regīna, 3 gadi un 4 mēneši – aktīva, radoša un gudra meitene. Iesaistās visās pedagoga ierosinātajās darbībās. Rotaļnodarbībās uzmanību pievērs darbam, to patstāvīgi, rūpīgi veicot,

priecājas, ja pedagogs uzslavē par to. Brīvajās rotaļās gan iekšelpās, gan ārā, radoši, apņēmīgi īsteno savas vēlmes, iesaista citus bērnus, lai realizētu savu mērķi.

Timurs, 3 gadi un 3 mēneši – aktīvs, agresīvs zēns, kas neievēro noteikumus. Rotaļnodarbībās uzmanība ir ļoti nenoturīga, jo mētājas no viena objekta pie otra, līdz galam neko nepadaro. Neieklausās pedagogos, ne vienaudzos, veic darbības, kuras pašam šķiet svarīgas. Pastaigas laikā skrien prom no grupas, izvēlas atrasties tālāk no visiem – vienpatis. Uzmanību pievērš rotaļlietu grupēšanai pēc saviem noteikumiem.

Viktorija, 3 gadi un 6 mēneši – kaprīza, emocionāla un runātīga meitene. Rotaļnodarbībās cenšas savu uzmanību noturēt, līdz ar to vēlas visas darbības veikt pirmā. Līdz ar to dažās situācijās nejauki izturas pret citiem bērniem. Uzdevumus veicot steidzas, nepievērš uzmanību detaļām.

2.3. Pedagoģiskā darbība ar bērniem

Darba autore mācību procesā bērniem organizēja rotaļas, lai veicinātu 3 – 4 gadu vecu bērnu uzmanību. Rotaļas pedagoģiskajā darbībā tika izvēlētas no B.Brices grāmatām, kā arī pašizveidotas vai pielāgotas bērnu vecumposmam. Pētījums noritēja no janvāra līdz maijam, tāpēc rotaļas tika pielāgotas katra mēneša tematam.

Janvāra mēnesī bērni apguva tematu par dienu un nakti, kādas darbības norit diennakts daļās, kā arī iepazīs ar kalendāru. Nakts ir vismierīgākā diennakts daļa, jo cilvēki guļ, iegūst jaunu enerģiju. Tāpēc skolotāja bērniem piedāvāja neierastu rotaļu – kluso rotaļu.

Rotaļa “Klusā rotaļa” (Brice 2013).

Mērķis – uzmanības un kustību koordinācijas attīstīšana.

Rotaļas apraksts – bērni sastājas divās rindās, izveidojot gatvi, pa kuru cauri skries dalībnieks ar mūzikas instrumentu. Ja dalībnieks izskrējis cauri un viņa mūzikas instruments nav radījis skaņu, tad viņš atgriežas stāvēt gatvē un nākamais skrien cauri. Ja dalībniekam mūzikas instruments rada skaņu, kamēr skrien cauri gatvei, viņš mēģina atkārtoti, tad iestājas gatvē un turpina nākamais.

Bērna darbība – Kamēr cits dalībnieks skrien, bērns cenšas saklausīt instrumenta skaņu.

Skolotāja darbība – piedāvā dažādus mūzikas instrumentus no kuriem bērni izvēlās veikt rotaļu. Izstāsta noteikumus, pirmajās reizēs vada rotaļu, pēc tam bērni var paši organizēt rotaļu savā starpā.

Februārī mēneša temats bija - pasakas. Viena no pasakām, ko bērni skatījās, klausījās bija par Pīteru Penu. Tāpēc skolotāja izveidoja tematam atbilstošu uzmanības veicinošu rotaļu, kuru piedāvāja bērniem.

Rotaļa “Pītera Pena un Zvārgulītes deja”.

Mērķis – dzirdes uzmanības un koncentrēšanas spēju attīstība.

Nepieciešamie materiāli – skaņdarbs (Fantasia Faries - Dance of the Sugar Plum Fairy), lukturīši vai citi spīdīgi elementi, ja rotaļa norit tumšā telpā vai vakarā.

Rotaļas apraksts – bērni brīvi kustas skaņdarba ietvaros, kustības saskaņo dzirdētajam.

Bērnu darbība – ja vēlas var izmantot lukturīšus, savas izvēlētās kustības saskaņo ar dzirdēto skaņdarbā, piemēram, ja ir ātra mūzika, tad bērns aktīvi skrien, tipina, griežas, ja lēna mūzika – soļo, staigā veic minimālas darbības.

Skolotāja darbība – atskaņo skaņdarbu, iesaistās, atbalsta kautrīgākos dejojot kopā, neuzmanīgākajiem pievērš uzmanību skaņdarbam.

Marta mēnesī pirmskolas izglītības iestāde atzīmēja savu 50.gadu jubileju, tāpēc temats bija pavasaris ierodas ar ballīti. Dzimšanas dienas nav iedomājamas bez dejām, dziesmām, mūzikas instrumentu spēlēšanas.

Rotaļa “Kur ir bungas?” (Brice 2013).

Mērķis – uzmanības un ritma izjūtas attīstīšana.

Nepieciešamie materiāli – dažādi mūzikas instrumenti (3 – 4 veidi).

Rotaļas apraksts – bērni sastājas aplī, katram savs mūzikas instruments, klausās skolotāja dziedājumā, piespēlē instrumentu, kad tas tiek dziesmā nosaukts.

Bērņa darbība – Pievērš uzmanību sava instrumenta nosaukumam, to spēlē, kad nepieciešams, kā arī pievērš uzmanību instrumenta skanējumam.

Skolotāja darbība - Skolotājs dzied: “Kur ir bungas, kur ir bungas? Te tās ir, te tās ir. Kā tad spēlē bungas, kā tad spēlē bungas? Paklausies, paklausies!”. Turpinājumā skolotājs dzied par tiem mūzikas instrumentiem, kas bērniem rokās.

Aprīlī mēneša temats bija pavasara krāsas, jo tuvojās Lieldienas. Skolotājs ar bērniem apsprieda kā krāsot olas, ko izmantot, u.c. Dabas materiāli ir viens no veidiem kā nokrāsot olas, tāpēc skolotājs izveidoja spēli, lai bērniem piesaistītu uzmanību tuvākās apkārtnes dabas materiāliem.

Rotaļa “Es redzu...”

Mērķis - uzmanības koncentrēšanas spēju attīstība.

Rotaļas apraksts – pirms rotaļas dalībnieki vienojas par krāsu, kas bieži sastopama norises vietā (piemēram, zaļa). Bērni sadod rokas aplī un iet pa dejas ceļu, dziedot dziesmu: “mēs, ejam, mēs ejam, pa kalniem un pa lejām”. Dalībnieki pagriež muguru pret apla centru un saka: “es redzu... bērns, kas atradis atbilstošu objektu nosauc to (zaļu lapu, zāli, u.c.)”. Ja visi krāsas objekti ir atrasti, dalībnieki izvēlas jaunu krāsu un rotaļu turpina.

Bērņa darbība – vēro apkārtni, pievērš uzmanību vienas krāsas objektiem.

Skolotāja darbība – izstāsta rotaļas noteikumus, uzmana vai bērni vienu un to pašu priekšmetu nenosauktu vairākas reizes, atbalsta, ja nepieciešams.

Maija mēnesī bērni pētīja dārzā mītošos kukaiņus, dzīvniekus un putnus.

Rotaļa “Koris” (Brice 2013).

Mērķis – uzmanība un ritma izjūtas attīstīšanai.

Nepieciešamie materiāli – dažādu kukaiņu, dzīvnieku un putnu plastmasas figūriņas.

Rotaļas apraksts – Kukaiņu, dzīvnieku, putnu figūriņas novietotas rindā, tā lai dalībnieki tos redzētu.

Bērņa darbība – Uzmanīgi seko līdzī figūru rindai un sauc izdvestās skaņas (čiv - čiv, zum – zum, ņau – ņau, utt).

Skolotāja darbība – Piedāvā figūras, kuras bērni zina un viegli atkārtot skaņas. Rotaļu vadot ritmiski norāda uz figūrām.

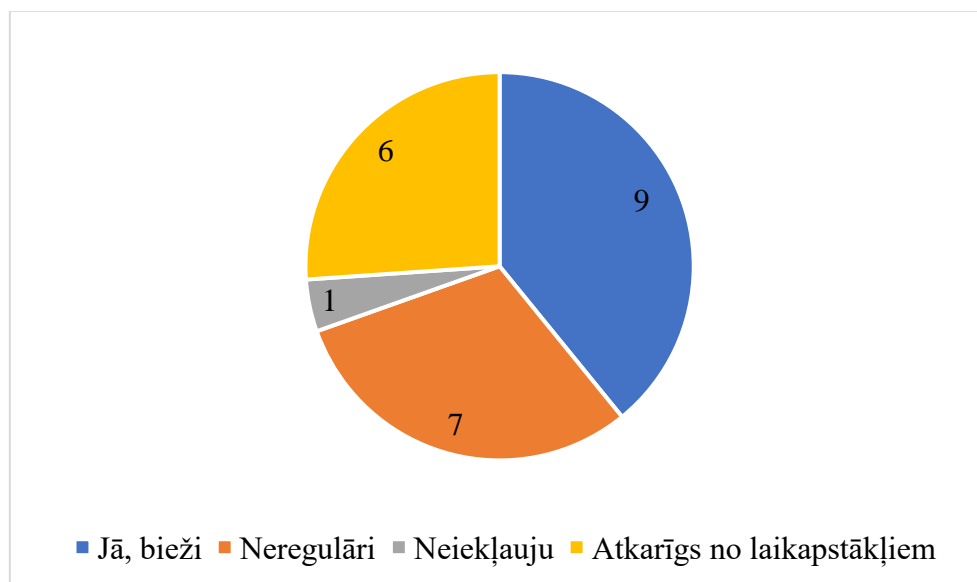
Darba autore uzskata, ka rotaļas, kas tika piedāvātas bērniem viņu uzmanības attīstībai ir efektīvas, jo bērni ar prieku piedalījās, kā arī dodoties ārā vaicāja par rotaļām ar velmi tās vēl spēlēt. Teorija apstiprinājās, bērnu uzmanības attīstību spēj veicināt rotaļas dabā.

Krievvalodīgie bērni rotaļās, kur bija vairāk jākomunicē izmantojot valodu, uzmanību nepievērsa, savukārt rotaļas, kur tika izmantoti mūzikas instrumenti, tie iesaistījās vairāk, aktīvi pievēršot savu uzmanību. Bērniem vislabāk patika rotaļa “Pītera Pena un Zvārgulītes deja”, jo tumšajos vakaros izmantojām lukturīšus. Kā teorijā tika minēt, spilgtas, krāsainas lietas pievērš lielāku uzmanību, līdz ar to teorija apstiprinās praksē. Savukārt rotaļu “Es redzu...” bērni iemīļojuši spēlēt pastaigās, kad ierauga sev zināmu objektu un vaicā citiem, lai uzmin, ko redz. Darba autore uzskata, ka pievērsusi bērnu uzmanību rotaļām dabā, kas nozīmīgi bērnu attīstībai kopumā.

2.4. Pētījumā iegūto datu analīze

Darba autore empīriskā pētījuma ietveros novēroja piecpadsmit 3 – 4 gadus vecus bērnus rotaļās dabā, kā arī aptaujāja 23 Rīgas X pirmsskolas izglītības iestādes pedagogus, lai noskaidrotu viedokli par bērnu uzmanības attīstīšanu rotaļās dabā.

Anketēšana notika portālā www.visidati.lv un atbildes sniedza grupas pedagogi gan sporta un mūzikas skolotāji ar vidējo vecumu 44,3 gadi. Anketā bija 5 jautājumi, kuros atbildes bija jāsniedz atzīmējot vienu no variantiem. Pirmais jautājuma bija par rotaļu organizēšanu dabā (sk.1.attēlu.).

1.attēls. Pedagogi mācību procesā organizē rotaļas dabā

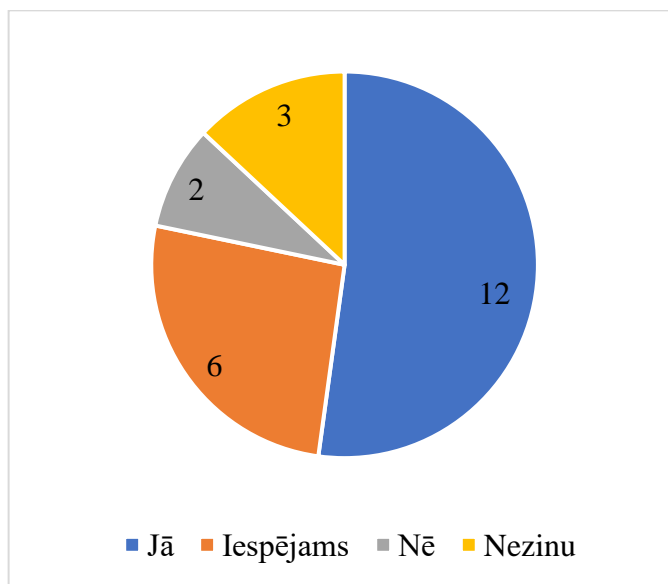
Lielākā daļa deviņi pedagogi apgalvo, ka mācību procesā organizē bieži rotaļas dabā, tomēr 6 pedagogi rotaļas dabā neregulāri organizē nepaskaidrojot iemeslu, savukārt 7 pedagogi organizē rotaļas dabā, ja laikapstākļi ir piemērotie. Apkopojot atbildes darba autore secina, ka pedagogi organizē rotaļas dabā, bet 15 no aptaujātajiem pedagogiem rotaļas dabā organizē neregulāri, kad ārā ir labvēlīgi laikapstākļi vai dēļ citiem iemesliem, kurus neminēja.

Darba autore vēlas piebilst, ka pētījuma laikā ar bērniem devās ārā dažādos laikapstākļos (sniegs sniga, dubļi, ja lietus smidzināja), bieži bērni nav piedzīvojuši mainīgus laikapstākļus, kuros var atrasties ārā. Bērni ar vislielāko interesi pēta peļķes, mēra sniega biežumu un veic citus darbus, ko piedāvā dabas mainīgie laikapstākļi. Tieši šādās dienās daba pievērš uzmanību sev, tas nozīmē lielisku iespēju bērniem attīstīt savu uzmanību pētot, vērojot.

Neierastos laikapstākļos, kad bērni bija ārā, darba autore ievēroja, ka bērni, kas nodarbībās nepievērš lielu uzmanību, tieši izrādīja lielu interesi par dabas parādībām. Piemēram, Timurs –

aktīvs, agresīvs zēns, kas neievēro noteikumus. Sniega biežumu pētīja tik uzmanīgi un rūpīgi, diemžēl nedalījās ar mērinstrumentu, bet ar to izstaigāja visu rotaļlaukumu, atrodot dziļāko kupenu un par to paziņojot pedagogam. Šim uzdevumam viņa uzmanība bija noturīga, ilgstoša.

Nākamais jautājums, kuru darba autore uzdeva, lai noskaidrotu pedagogu viedokli bija par bērnu uzmanības attīstības iespējām rotaļājoties dabā. Atbildes sniedza visi pedagogi (sk.2.attēlu).

2.attēls. Rotaļas dabā spēj attīstīt bērnu uzmanību

12 pedagogi apgalvo, ka piekrīt apgalvojuma, ka rotaļas dabā attīsta bērnu uzmanību, savukārt 2 pedagogi nepiekrīt šim viedoklim paskaidrojot, ka bezmērķīga staigāšana pa apkārtni neattīsta bērnu uzmanību, ja rotaļas ir jēgpilnas, tad tās attīsta bērnu uzmanību. 6 pedagogi sniedza atbildi – iespējams. Darba autore secina, ka šie pedagogi nav pārliecināti par apgalvojumu, iespējams praksē neregulāri izmanto rotaļas dabā, tāpēc nav konkrēta atbilde. Savukārt 3 pedagogi atbildēja, ka nezina/ nav viedoklis par šo apgalvojumu. Darba autore secina, ka lielākā daļa (18 pedagogi) piekrīt vai sliecas vairāk piekrist apbalvojumam, tomēr 5 pedagogi nepiekrīt vai nav viedoklis par apgalvojumu.

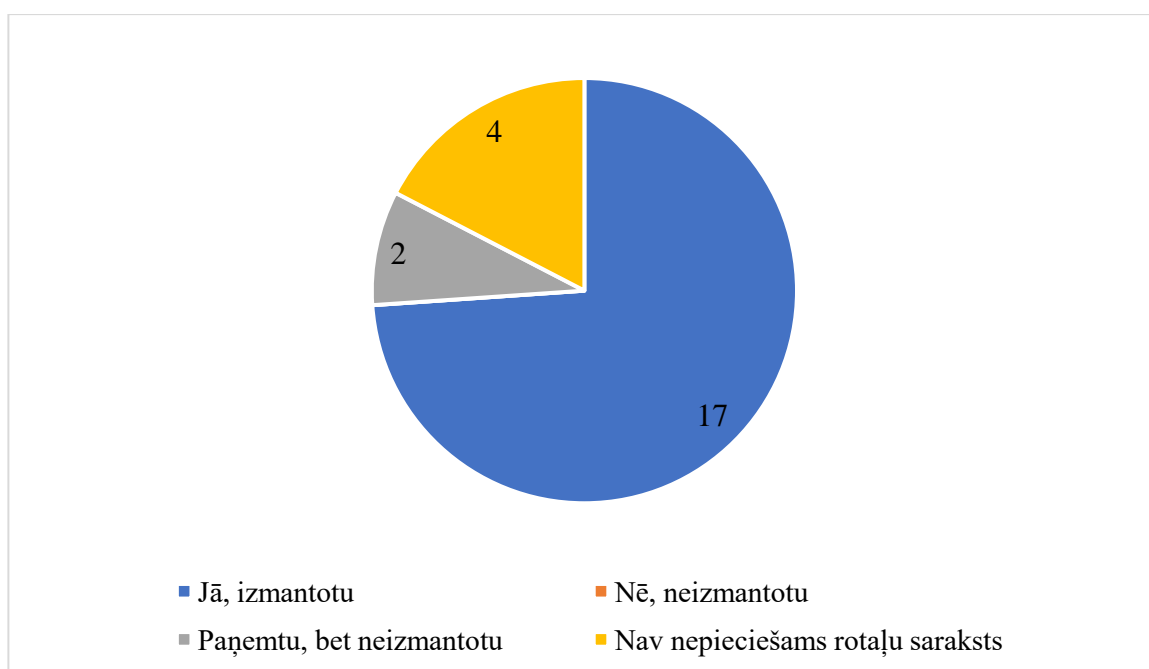
Darba autore tomēr vēlas apgalvot, ka rotaļas dabā spēj attīstīt bērnu uzmanības noturību, jo maija mēnesī apkopojot piezīmes par bērniem un redzot bērnu rotaļas atrodoties spēļu laukumā ir stipri mainījušās no rotaļām rudenī.

Artjoms – aktīvs, nenopietns zēns. Pirms pētījuma nelabprāt veic darbības, kur jākoncentrējas un mierīgi jāveic darbs. Pavasarī smilšu kastē (dubļos) visnopietnāk un uzmanīgāk ar lupu pētīja dzīvnieku pēdu nospiedumus. Artjoma mamma minēja, ka pastaigājoties pa mežu

vairs neskrienot bezmērķīgi apkārt, bet meklējot pēdu nospiedumus un mammai prasot katru pēdu nospiedumu īpašniekus.

Savukārt Natālija aktīva, runātīga meitene, kas pastāv par savu viedokli un nodarbībās centās būt kā skolotājs un aizrādīja citiem bērniem, lai pievērs uzmanību nodarbēm. Pēc pētījuma darba autore, ievēroja, ka meitene vairāk pievērs uzmanību sev interesējošām aktivitātēm, uzmanība kļuvis noturīgāka. Tik bieži vairs nepievērš uzmanību citu bērnu nodarbēm, pati pēta, vēro, rotaļājas un uzdod daudz jautājumus par ziediem, kas aug pirmsskolas izglītības iestādes puķudobēs.

Aptaujā darba autore pedagogiem vaicāja, ja būtu pieejami rotaļu saraksts, kur minētas rotaļas bērnu uzmanības attīstībai dabā, vai tās izmantotu (sk.3.attēlu).

3.attēls. Rotaļu saraksts, bērnu uzmanības attīstīšanai dabā

Aptaujā uz jautājumu atbildēja visi respondenti, lielākā daļa 17 pedagogi atzina, ka mācību procesā izmantotu rotaļas bērnu uzmanības attīstīšanai, ja saņemtu rotaļu apkopojumu. Tomēr 2 pedagogi gadīgi atbildēja, ka sarakstu paņemtu, bet visdrīzāk rotaļas no saraksta neizmanto. Darba autore šo atbildes variantu speciāli iekļāva, jo bieži dzirdēts, ka pedagogi ir kā vācēji, krāj mantas, kuras visbiežāk neizmanto vai aizmirst par to eksistenci. Savukārt 4 pedagogi atbildēja, ka nav nepieciešams šāds saraksts, jo nepieciešamības gadījumā atrastu rotaļas vai izdomātu tās paši.

Secinājumi

Izstrādājot kvalifikācijas darbu “3 - 4 gadus vecu bērnu uzmanības un koncentrēšanās spēju attīstības noturība rotaļās dabā”, darba autore secina, ka:

1. Uzmanība mijiedarbojas ar koncentrēšanās spēju, veicina virzību uz noteikto mērķi – apgūt jaunas zināšanas, līdz ar to jaunu prasmju, zināšanu apguvē liela loma ir uzmanībai.
2. Katrs cilvēks piedzimst ar uzmanību, laika gaitā to attīstot no netīšās uz tīšo uzmanību. 3 - 4 gadu vecumā norit pāreja, kur bērns sāk lēnām apzināties un mēģina kontrolēt tīšo uzmanību.
3. Galvenais uzmanības uzdevums ir palīdzēt uztvert jaunu informāciju, to apkopot un saglabāt.
4. Pieaugušais bērna uzmanību var piesaistīt izmantojot reālus, krāsainus priekšmetus ar kuriem bērns var praktiski darboties.
5. Uzmanības piesaistē svarīgs faktors ir interese, tāpēc pedagogam veicinot bērna uzmanību, rotaļas jāorganizē iekļaujot bērnu intereses.
6. Uzmanība ir saistīta ar gribas piepūli, tāpēc bērni ir jāmotivē darbu veicot, ne tikai uzsākot, bet arī darbības laikā pedagogam jāuzslavē bērna padarītais un jāmudina to paveikt līdz galam.
7. Bērna uzmanību attīsta rotaļas dabā, jo novērotie bērni savu uzmanību vairāk koncentrēja sev interesējošām lietām, tās ilgstoši pētīja, vērojot vai darbojoties ar tām.
8. Aptaujātie pedagogi piekrīt apgalvojumam, ka rotaļas dabā attīsta bērnu uzmanību, līdz ar to lielākā daļa pedagogu mācību procesā iekļauj rotaļas dabā.
9. Rotaļas, kas tika izmantotas pedagogiskajā darbībā ar bērniem, tika izvēlētas atbilstoši bērnu vecumposmam, interesēm un spējām, jo bērni ar prieku rotaļājās, kā arī vaicāja atkārtoti tās spēlēt.
10. Apkopojot novērojumus un pedagogisko darbības rezultātus rotaļas dabā veicina bērnu uzmanības noturību. Pedagogiem mācību procesā vajadzētu vairāk pievērst bērnu uzmanību izmantojot rotaļas, it īpaši rotaļas dabā.
11. Ne tikai skolotājs, bet arī bērnu vecāki pamanīja bērnu uzmanības attīstību, ka tā kļuvis noturīgāka, kā arī bērni vairāk izrāda velmi darboties ārā.
12. Rotaļas dabā attīsta bērnu uzmanību un koncentrēšanās spējas, kā arī piesaista uzmanību tuvākās apkārtnes iepazīšanā.

Literatūras un citu avotu saraksts

1. Babble, E. (2006). *The Practice of Social Research* 11th edition. United States: Wadsworth Publishing.
2. Bjūzens, T. (2008). *Gudrais bērns. Kā gudriem vecākiem izaudzināt gudru bērnu*. Rīga: Avots.
3. Bolotovskis, G., Caregorodcevs, A. (2009). *Trīs svarīgākie gadi*. Rīga: Zvaigzne ABC.
4. Breslava, G. red. (1999). *Psiholoģijas vārdnīca*. Rīga: Mācību apgāds.
5. Brice, B. (2013). *Viss sākas ar rotaļu*. Rīga: RaKa.
6. Cohen, D. (2019). Why Kids Need to Spend Time in Nature. Pieejams: <https://childmind.org/article/why-kids-need-to-spend-time-in-nature/>
7. Dzintere, D., Krinkele, V., Lūciņa, Z., Gailuma, S., Ņefjodova, O., Liepiņa, T., Freiberga, I. (2002). *Bērns kā individualitāte pirmsskolas izglītības iestādē*. Rīga: Izglītības soļi.
8. Džonstone, Dž. E. (2006). *Ceļvedis psiholoģijā*. Rīga: Dienas grāmata.
9. Einsvorta, L., Bareta, S. (2007). *Kā izaudzināt laimīgu mazuli*. Rīga: Valters un Rapa.
10. Gajowski, C. (2018). *Building Listening Skills to Improve Focus and Attention*. Pieejams: <https://www.scilearn.com/building-listening-skills/>
11. Geidžs N.L., Berliners. (1999). *Pedagoģiskā psiholoģija*. Rīga: Zvaigzne ABC.
12. Golubina, V. (2007). *Pirmsskolas pedagoga rokasgrāmata*. Rīga: Izglītības soļi.
13. Kalvāns, Ē. (2018). *Attīstības psiholoģija*. Rēzekne: Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmija.
14. Kondrova, A. (2010). *Kognitīvo procesu sistēma. Palīgmateriāls skolotājam*. Rīga: Latvijas Universitāte.
15. Kristapsone, S. (2008). *Zinātniskā pētniecība studiju procesā*. Rīga: Biznesa augstskola Turība.
16. Kuo, M. (2019). Six Ways Nature Helps Children Learn. Pieejams: https://greatergood.berkeley.edu/article/item/six_ways_nature_helps_children_learn
17. Lasmanis, A. (2010). *Mācību retrospektīvs raksturojums un perspektīva izglītības iestādē*. Rīga: Latvijas Universitāte.
18. Liepiņa, S. (2003). *Speciālā pedagoģija*. Rīga: RaKa.
19. Liepiņa, T. (2002). *Hiperaktīvo bērnu uzmanības attīstība un uzvedības korekcija*. Rīga: Izglītības soļi.
20. Ļubļinska, A. (1979). *Bērnu psiholoģija*. Rīga: Zvaigzne ABC.
21. Meikšāne, Dz. (1998). *Psiholoģija mums pašiem*. Rīga: RaKa.

22. Ņekrasova, N. (2015). *Palīdzēsim bērniem izzināt dabu*. Pieejams: http://www.madona.lv/kastanitis/files/20150905_Nadezda.pdf
23. Opolcere, U. (2000). *Mācīties – tas ir lieliski*. Rīga: Alberts XII.
24. Rasmussen, V. (1923). *Childs Psychology I*. New York: Knopf. Pieejams: <https://archive.org/details/childpsycholog01rasm/page/n5>
25. Rasmussen, V. (1923). *Childs Psychology III*. New York: Knopf. Pieejams: <https://archive.org/details/childpsycholog03rasm/page/n7>
26. Shaffer, D., Kipp, K. (2013). *Developmental psychology (Childhood & adolescence)*. Wadsworth: Genage Learning
27. Skujiņa, V., Beļickis, I., Blūma, D., Koķe, T., Blinkena, A. (2000). *Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca*. Rīga: Zvaigzne ABC.
28. Stangaine, I. (2015). *Bērna dzīvesdarbība rotaļā. Bērna sasniegumu veicināšana pirmsskolā*. Rīga: RaKa.
29. Svence, G. (1999). *Attīstības psiholoģija*. Rīga: Zvaigzne ABC.
30. Šteinberga, A. (2006). *Vispārīgā un personības psiholoģija*. Rīga: RTU.
31. Vanags, E. (2019). *Uzmanība – domāšanas “līme”*. Pieejams: <https://skola2030.lv/lv/jaunumi/blogs/uzmaniba-domasanas-lime>
32. Zelmenis, V. (1981). *Pedagoģija ģimenē*. Rīga: Zvaigzne ABC.
33. Эльконин, Д. (2004). *Детская психология*. М: Академия.

GALVOJUMS

Es, Līga Anete Eglīte

apliecinu, ka darbs izstrādāts atbilstoši zinātniskās ētikas principiem.

Darbā izmantotā literatūra u. c. avoti norādīti literatūras u. c. avotu sarakstā. Dažāda veida informācijai (atziņām, citātiem, attēliem, tabulām u. c.), kas iegūta no minētajiem avotiem, pētnieciskajā darbā un tā pielikumos norādītas atsauces.

Darba autors

Līga Anete Eglīte

(vārds, uzvārds)

(paraksts)

Datums 23.05.2022

Kvalifikācijas darbs „3 - 4 gadus vecu bērnu uzmanības un koncentrēšanās spēju attīstības noturība rotaļās dabā” izstrādāts Latvijas Universitātes Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi un izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti.

Autors: Līga Anete Eglīte
(vārds, uzvārds)

2022. gada pavasara semestris